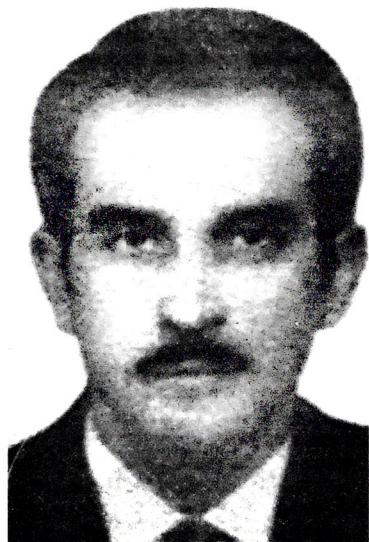

XIX əsrin ikinci yarısından sonra Azərbaycandakı maarifçilik hərəkatı görkəmli ictimai xadimlərin, maarifçi yazıçılarının, milli qeyri-hissi ilə qələm götürməş publisistlərin, jurnalistlərin ölmə obrazları ilə xarakterizə olunur.

Mənə elə gəlir ki, "Molla Nəsrəddin" zamanından keçən yüz ildən sonra bize təzəden "Molla Nəsrəddin" işığı daha çox vacib olub. Elə bil ki, Axundovun gülə-güle qırımlanlığı ədəbi qəhrəmanlarının varisləri yeni bir dalğa ilə mənəviyyatımıza doğru yerimekdə, ruhumuzu qəsb etməkdədir. Falçılığın, şəbik-gordanlığın, yalançı ekstrasensliyin az qala ayaq açıb yeri idiki zamanda Axundov cəsaretinə, Mirzə Cəlil sarkazmına, Sabir satirmasına daha çox ehtiyac var. Əlbətə, hər dövrün öz silahı, zamanın tələbi ilə meydana çıxan hünərini, güclü xalqın həqiqətləri dərk etməsinə yönəldən ziyaliləri olur. Ancaq bu ziyaliləri yetirmək yenidən dövrün mübarizə meydanını açmaq üçün mənəviyyat tariximizi daha yaxından öyrənməliyik. Bu yolda ömrünü fedakarlıqla yarız-yaratmağa sərf etmiş, tarixi həqiqətləri təzəden zəmanəmizə getirmək üçün çalışmış ziyalilərimiz var ki, onlardan biri de Turan Həsənzadə idi.

Şəfəq Nasirin "Könüllərə şəfəq payı" kitabında Turan Həsənzadənin həyat ve yaradıcılığına həsr olunmuş çox maraqlı bir portret-oçerki də yer alıb. Turan Həsənzadə "Molla Nəsrəddin" jurnalının tədqiqatçısı idi. Şəfəq Nasir onun tədqiqat yolunu işıqlandırmaq üçün əvvəlcə bu fədakar tədqiqatçının yaradıcılıq mühitini sərtləndirən mühiti diqqətə çəkir: "106 il bundan əvvəl

diqqəti yönəldir: "Aydındır ki, "Molla Nəsrəddin" in fasılərlə 25 il davam edən fəaliyyət tarixi (1906-1931) zaman-zaman öyrənilib tədqiq olunmuşdur. Bu da "Molla Nəsrəddin" in ətrafinda böyük bir tədqiqatçı nəslin yetişməsinə sərat yaratmışdır. F.Köçərli-dən başlayaraq, Ə.Nazim, Ə.Sərif, M.Qasimov, M.Cəlal, M.Cəfərov, Ə.-Mirzəmadov, N.Axundov, Q.Məmmədli, F.Hüseynov, N.Zeynalov, İ.Həbibbəyli və başqalarının elmi araşdırımları sayəsində "Molla Nəsrəddin" in meydana gəlməsi, xalqın dərdlərini, ağrularını güzgüz kimi əks etdirməsi, ideya-sənətkarlıq xüsusiyyətləri ilə milli mətbuatın inkişafına təkan verəsi ilə bağlı on-

ni bilir və ona görə də yolundan dönmürdü.

Turan Həsənzadənin tədqiqat yolu xalqına daha çox xidmət göstərmək dileyindən yaranmışdı. O, sənki "Molla Nəsrəddin" jurnalı ilə Azərbaycan xalqının qəlibinə necə işiq gotirdiyini aydın təsəvvür edə biliirdi. Şəfəq Nasir yazır: "Mələkəndər ki, hər bir tədqiqatçının müəyyən bir sahənin araşdırımlarına colb edən daxili bir istək, maraq olur. T.Həsənzadə də "Molla Nəsrəddin" lə hələ ilk gənclik illərindən tanış idi. O zamandan jurnalı böyük həvəsə mütəaliə edir, onun hamən dövrədə və sonrakı zamanlarda da böyük tasır gücünə malik olduğunu duyurdu. Bütün bunlar gənc Turanı "Molla Nəsrəddin" in yaşam tarixini, onun yaratdığı ədəbi mühiti öyrənməyə sövg edirdi. Amma bu böyük, faydalı işlərlə qızılırda göz işlədikə uzanan bir yol vardi. Bu yolun başlangıcında dayanmış balaca Turanın göz açlığı ailəsində xəyallarına qol-qanad verən, düşüncələrini nizamlayan bir ziyalı mühitinin yaşıntıları vardi...". Bir anlığa təsəvvür edək ki, Azərbaycanın mənəviyyat tarixində "Molla Nəsrəddin" olmayıb. Onda publisistika tariximizin, sözə döyüşməyin hansı sehifələri boş görünərdi. Şübhəsiz, çox sehifələri. Axi "Molla Nəsrəddin" təsir dairəsinə görə bu gün də canlı vərlilik olaraq milli ruhu qorumaq, dilimizin keşiyində durmaq yolunda nə qədər ziyanının ilham monbəyidir. Yenə də bir anlığa təsəvvür edək ki, "Molla Nəsrəddin" in xalqa qaytarılması yolunda mübarizlər sırasında Turan Həsənzadə də yoxdur. Onda görülən iş-

ə onu Naxçıvanda Maarif komissarı vəzifəsinə təyin ediblər. Ömrünün Bakı dövründə isə bir müddət Akademiyannı "Əlyazmalar Fondunda" (Əlyazmalar İnstitutunda) çalışıb. Belə bir maarifşəhər və insanın təbiyəsini görmüş Turanın dünayagörüşünün formalasmasına təbii ki, ailə mühitinin güclü təsiri olmuşdur. Kitablara bağlılıq, oxuyub-öyrənmək, mənəvi zənginlik də elə uşaqlıq çağlarından qalıbında pöhrə tutub". Göründüyü kimi, Turanı mənəvi mühitizim üçün hazırlayan istəyin fonunda biz digər adlara və məqamlara da rast gəlirik.

Turan Həsənzadə fədakar bir müəllimin ailəsində doğulub. Şəfəq Nasirin bu qeydlərinin bir dəyəri də ondadır ki, biz maarifçilik tariximizin çox dəyərli obrazlarından biri Vahab müəllimlə tanış ola bilirik. Vahab müəllim Turanın atası idi. Əslində qalısa, qəlibinə maarif işığı saldığı uşaqların hamisinin atası idi. Onun kimliyini dövrünün ziyaliləri ilə bir sıradə müşahidə etməklə də yaxından duymaq, başa düşmək olar.

Şəfəq Nasir xüsusi bir maraqla Turanın həyatının ayrı-ayrı mərhələlərinə nüfuz edir. Onun həyat yolunu dəqiç və aydın faktlara gösterir.

Fədakar ziyalilərin tədqiqatlarını, gördüklori işi göstərmək vacibdir. Amma həm də onların həyatı da bir örnək olduğu üçün elə fəaliyyət sahələri qədər ciddiyətən öyrənilməlidir. Görünür ele bu səbəbdən də Şəfəq Nasir Turan Həsənzadənin ziyalı bir gənc kimi formalaşma yoluna xüsusi diqqət yetirir: "Turan müəllim ilk təhsilini 7 illik Əylisli kənd məktəbində

TURAN HƏSƏNZADƏ İŞİĞİNDƏ

Zaqafqaziyinin inzibati-mədəni mərkəzi sayılan Tiflisdə demokratik düşüncəli ziyalı, böyük mütəfəkkir, yazıçı-publisist Cəlil Məmmədquluzadənin redaktorluğu ilə nəşrə başlayan "Molla Nəsrəddin" satirik jurnalı nəinki Azərbaycanda, yüzillərlə qəflətə qalan, cəhalətin girdabında bogulan qoca Şərqiñ taleyiñ öz ziyanını soldı. Bu cəsarətlə, həm də böyük fədarlıqla işıqlandırılır, xalqın ictimai sūrətunun formalasmasında öz təsirini göstərir. Təbii ki, "Molla Nəsrəddin" savadsızlıq, mədəni geriliyə, bütün ictimai qüsurlarla qarşı məsləhətləri ilə birgə mübarizə aparır". Göründüyü kimi Şəfəq Nasir sözünün əvvəlində elə Molla Nəsrəddin mühitine xüsusi ənəmə verir ve bu zaman Mirzə Cəlilin sözlərini də yada salır: "Molla Nəsrəddin" tək bir nəfər müəllifiñ əsəri deyil. "Molla Nəsrəddin" bir neçə mənim əziz yoldaşlarının qələmlərinin əsərinin məcməusidir ki, man də onların ancaq aqsaqal yoldaşyam". Şəfəq Nasir Mirzə Cəlilin bu sözlərini təsadüfi yada salır. Çünkü Mirzə Cəlil özü də yaxşı biliirdi ki, "Molla Nəsrəddin" tarixi bir epoxanın bəhəresidir. Özü də Azərbaycan jurnalistikasının tarixində qızıl sehifelerdir.

Mirzə Cəlil qələm dostlarına münəsibətde haqlı yanaşma göstərir. Onun yoldaşlarına hörməti münasibəti, zəhmətləri diqqətə çəkmek isteyi elə bu günümüz üçün də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Əslində dəyərli məktəbin, ölməz "Molla Nəsrəddin" in zamanımız üçün əhəmiyyəti bundadır ki, zəkalar işığını bir yere toplamağın ne demək olduğunu bize qandırır. Sonra Şəfəq Nasir "Molla Nəsrəddin" jurnalının tarixi taleyi ilə bağlı ömür serf etmiş gərkəmi şünasların adlarını çəkir. Və sanki Turan Həsənzadə fenomeninin hansı əsas üzərində yaradığına

larla tədqiqat əsəri, monoqrafiyalar, salnamələr yaranmışdır. Başqa sözə, jurnalın Tiflis, Təbriz, Bakı nəşrlərinə müxtəlif aspektində baxışlar hər zaman elmi-nəzəri principlərlə tədqiq olunmuşdur. Bu gün böyük cəsarətlə, əminliklə demək olar ki, inqiyad qədarki tədqiqatlar sırasında jurnalın 1921-ci il Təbriz nəşri "Molla Nəsrəddin" jurnalının tədqiqatçılarından olan Turan Həsənzadənin adı ilə bağlıdır. Dögründür, yuxarıda adlarını çəkdiyimiz görkəmli ədəbiyyatşunaslar, tədqiqatçılar öz araşdırımlarında jurnalın yaşam tarixinə, eləcə də, onun Təbrizdəki fəaliyyətindən də nəzər yetirib, onun Cənubi Azərbaycan hayatındakı mövqeyini müəyyən mənəda işıqlandırıblar. Lakin Mirzə Cəlilin Təbriz safları, jurnalın nəşri ilə bağlı qarşıya çıxan çatınlıklarla, problemlərin aradan qaldırılmasında kəməklik göstərən mütəraqqi fikirli, maarifşəhər ziyalilərinin dəstəyi sayəsində "Molla Nəsrəddin" in nəşrinə rəvəc verilməsi, bütövlikdə "Molla Nəsrəddin" in Təbriz nəşrinin ictimai-ədəbi taleyi kompleks halda tədqiqatçı T.Həsənzadənin ciddi araşdırımları sayasında üzə çıxarılmış, ədəbiyyat sünləşdirdi öz elmi təsdiqini tapmışdır". İndi Turan Həsənzadənin heyata olmadığı günümzdə onun qeyri-adi həssashi, biliyi və sonsuz zəhmətləri ilə ümumxalqın malı olan "Molla Nəsrəddin" topularına baxdıqca biz bu fədakar insanın necə böyük zəhmətlərə qatlaşdığını təsəvvür edə bilirik.

Şəfəq Nasirin qeyd etdiyi kimi, Turan Həsənzadə "Molla Nəsrəddin" jurnalı üzərində işleyərkən xüsusi bir maraq, isteklə fəaliyyət göstərib. O, "Molla Nəsrəddin" jurnalının vurğunu idi. Ele bil ki, Turan Həsənzadə "Molla Nəsrəddin" jurnalına yeni nəfes verməklə, onu işıqlığı qaytarmaqla milli düşüncəmizə də işiq salacağı-

lərin nə qədər yarımcı olduğunu bütünlüyində ilə dərk edərik.

Şəfəq Nasir portret ocerkinin adını belə verir: "Milli mətbuat tariximizin dəyərləri tədqiqatçısı: Turan Həsənzadə". Yazı 26-28 iyun 2012-ci ildə qələmə almış. Şəfəqin portret yazıları rənglərin yeri-lerində işlədilməsi ilə, əsas cizgilerin qabarlıq verilməsi ilə həmişə diqqəti çəkib. Bu qeydlərində də o, tekce Turan Həsənzadənin əməli fəaliyyətindən danışır. Həm də onun həyat yolunda dəqiq faktlara işiq salır. Bu gərkəmli alimin hansı mühitdə böyüdüyüni geniş tədqiqat yoluна çıxanacan hansı maneələri dəf etdiyini göstərməkədən tədqiqatçı fenomenini müasir oxucuya sevdire bilir. "Turan Həsənzadə 6 iyun 1926-ci ildə Ordubad rayonunun Əylis kəndində müəllim ailəsində doğulmuşdur. Atası Vahab müəllim ərab, fars və türk dilləri ni mükəmməl öyrənmişdir. "Qurani" əzəbər bilmiş. Doğma Əylis kəndində aqşağı məktəbə Mirzə Vahabın məktəbi deyirmişlər. O zaman belə də deyirmişlər ki, Mirzə Vahabın məktəbi bir küp kimidir, ora uşaqları salıb, müəllim çıxarırlar. Balaca Turan da ərab alıbasını atasından öyrənmişdi. Vahab müəllimin yaşadığı Əylis kəndində zəngin bir kitabxanası olub. Turan müəllim xatrayırdı ki, vaxtıla akademik Yusif Məmmədəliyev Ordubaddan piyada Əylis kəndində gələr, Vahab müəllimin kitabxanasından hər gün bir kitab alıb oxuyar, ertəsi gün qaytarıb yenisi götürürdü. Həmin dövrə Naxçıvanda Ədəbiyyat dərnəyi fəaliyyətini gücləndirdi. Mirzə Vahab da yazıçı Əyyub Abbasovla birgə həmin dərnəyin məşəğələrlərində iştirak etmiş. Lakin Vahab müəllimin taleyi onu başqa sahaya yönəldib. Sayılıb-seçilən bir ziyalı, maarifşəhər insan olduğuna gö-

alsada, ailəsi Bakıya köcdüyündən, təhsilini şəhər 189 sayılı orta məktəbdə davam etdirmişdir. 1941-ci ildə Böyük Vətən müharibəsinin başlanması ilə əlaqədar olaraq Vahab müəllimin ailəsi Ordubad qayıdır. Burada Pedagoji texnikumun üçüncü kursuna daxil olan Turan təhsilini başa vurdugdan sonra Əylis kənd məktəbində fizika-riyaziyyat müəllimi kimi əmək fəaliyyəti na başlayır. O, həmin illərdə təhsilini davam etdirək barədə düşünür, nəhayət, 1945-ci ildə böyük arzularla Bakıya qaydır. Elə həmin il Azərbaycan Dövlət Universitetinin şərqsünsəl fakültəsinin fars şöbəsinə daxil olur. 1950-ci ildə universiteti müvəffəqiyyətlə bitirdikdən sonra Azərbaycan Maarif Komissarlığının əmri ilə Quba Müəllimlər institutuna müəllim təyin olunur. Bir müddətdən sonra həmin institut bağlandıqdan Turan müəllim Quba şəhər 3 sayılı orta məktəbdə direktör, müəllim vəzifələrində çalışır. Bu illərdə o, uşaqlıqdan vərdişi etdiyi mütləqəsini zənginləşdirir, vaxtınn cox hissəsini "Molla Nəsrəddin" satirik jurnalına oxuyub-öyrənmişdən hər edirdi. Gizli imzalarla dərc olunmuş felyetonları yeni düşüncələrə oxuduqca qarşısında taptaza bir aləmin açıldığını duyar, onun cəzibəsindən ayrıla bilmirdi. Jurnal gənc Turanın içtimai sūrətunun formalasmasına öz təsirini göstərir. Bu maraqlı gənc "Molla Nəsrəddin" i daha dərinlən dərk etməyə, dövrün içtimai-siyasi həsilərini dərinlən öyrənməyə həvəs ləndirirdi". Bundan sonra biz Turan müəllimi gənc tədqiqatçı kimi Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Mətnşüraslış şöbəsində işçi kimi görürük.

(Davamı 9-cu sahifədə)

TURAN HƏSƏNZADƏ İŞİĞINDA

(Əvvəli 8-ci sahifədə)

Bir sözlə, o, 1961-ci ildən həyatını AMEA ilə bağlayıb. Və elə 1972-ci ildə də "Molla Nəsrəddin" jurnalında "İran və Cənubi Azərbaycan həyatının inikası" (1906-1921) mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edir. Şübhəsiz, Turan Həsənzadənin xüsusi bir ilhamla və tədqiqatçılıq zəhmətinə qatlaşaraq yazış araya çıxardığı elmi işi Azərbaycanın elm məkanında böyük maraqla qarşılanır və yüksək qiymətləndirilir. Ötən əsrin 70-80-ci illəri Turan Həsənzadənin zəngin yaradıcılıq dövrü kimi xarakterizə oluna bilər. Sonralar Turan Həsənzadə Mirzə Cəlilin, eləcə də "Molla Nəsrəddin" jurnalının ayrı-ayrı cildlərinin hazırlanması sahəsində əsas aparıcı simalardan biri olur. O, daha sonralar "Əkinçi" qəzetiinin də transfonobiterasiyası ilə də məşğul olur, qəzeti tərtib edib kitab halında nəşrinin zəhmətlərini çəkir. O, Mir Cəlal Paşayevin seçilmiş əsərlərinin də (2 cilddə) tərtibində yaxından iştirak edir. 80-ci illərdə onun tərtibi ilə beləcə çox dəyərli əsərlər Azərbaycan oxucusuna çatdırılır.

Ümumiyyətlə, Mirzə Cəlilin titanik fəaliyyəti elə Turan Həsənzadə kimi titanik gücdə olan tədqiqatçının əməyi ilə Azərbaycan oxucusuna təkrar-təkrar qaytarılıb.

Şəfəq Nasir Turan Həsənzadənin "Molla Nəsrəddin"lə, digər publisistlərimizlə bağlı tədqiqatlarının bir çox səhifələri Təbrizlə, İranla bağlıdır. Şəfəq Nasir Turanın həmin dövr fəaliyyətini maraqlı faktlarla təqdim edir: "T.Həsənzadə öz üzərində ciddi çalışan, gördüyü işin ictimai əhəmiyyətini dərk edən tədqiqatçı-alim idi. Hələ gəncliyindən "Molla Nəsrəddin" kimi bəşəri mündəricəli jurnalla tanış olduğundan onu araşdırmağa, tədqiq etməyi düşünmürdü. Jurnalın ruhunu, ideya istiqamətini öyrənməklə yanaşı, dövrün xarakterini müəllif yazılarında izləmiş, gülüşün, kinayənin, ifşa və təqnidin təsviri üslubuna, formasına diqqət yetirmişdir. Turan müəllim yazmağa başlamazdan əvvəl mətnşü-nashıqla bağlı xeyli nəzəri ədəbiyyatla tanış olmuş, özündən əvvəlki məllənəsərəddinçilərin əsərlərinə qədirdanlıqla yanaşaraq, onlardan öyrənmiş, tədqiqatlarından bəhrələnmişdir. Bu işlə tanışlıqdan aydın olur ki, müəllifin Cəlil Məmmədquluzadənin Cənub səfəri, jurnalın Təbriz nəşri üzərində islaməsi, onlara dəstək olmaq məqsədi ilə Təbrizə səfər etməsi tədqiqatçını bu idealların, nəcib əməllərin ictimai əhəmiyyətini araşdırmağa sövg etmişdir. Doğrudan da, M.Cəlilin "Molla Nəsrəddin"i Təbrizdə nəşr etdirməsi Cənubi Azərbaycanın ictimai-mədəni həyatında böyük əhəmiyyət kəsb etmişdir. M.C.Pişəvəri 1944-cü ildə Tehranda nəşr olunan "Ajur" qəzetində C.Məmmədquluzadənin anadan olmasının 75 illiyi münasibəti ilə yazmışdı: "Molla Nəsrəddin" jurnalının Təbriz nəşri İran və Cənubi Azərbaycan xalqlarını mübarizəyə qaldırmaq, oyatmaqla bərabər, onların inqilabi şürurunun oyanmasında öz qüvvələrinin səfərbərliyə almaq işinin təşkilində, İranda yeni satirik mətbuatın yaranmasında, yeni mütərəqqi fikirli qələm sahiblərinin meydana çıxıb yetişməsində müstəsnə rol oynamışdır". Məlumdur ki, Mirzə Cəlilin cənub dövrü fəaliyyətini daha dərindən tədqiq etmədən bir çox həqiqətləri axıracan öyrənmək mümkün deyildi. Elə ona görə də Turan Həsənzadə "Molla Nəsrəddin" jurnalının və eləcə də Mirzə Cəlilin Təbriz dövrü fəaliyyətini öyrənmək üçün dəfələrlə yaradıcılıq ezməyi yətlərində olur. Və həmin dövrü araşdırarken çox maraqlı məlumatları üzə çıxarıır. Sonra özü bu barədə yazırı: "C.Məmmədquluzadə "Molla Nəsrəddin" in Təbriz nömrələ-

rində İran ictimai həyatının ən vacib, günün ən zəruri məsələləri ilə maraqlanır, xalqın dərdlərini, ehtiyaclarını, onların qavrayıb başa düşəcəyi bir dildə izah edir, onun əsas səbəblərini səbəbkərlərinin əsas simasını açır, satiraya tutaraq tənqid və ifşa edirdi". Turan Həsənzadə Mirzə Cəlilin Təbriz ədəbi-mənəvi mühitinə təsirini və bu təsirlə orada söz meydanına çıxmış ziyalıların adlarını da qeyd edir. Burada bir Əbülfət Ələvinin də adına rast gəlirik.

Turan Həsənzadənin elmi tədqiqatçı görkəmli alımlərin də diqqətini cəlb etmişdi. Əziz Mırhəmədovun, Məmmədcəfer Cəfərovun ve başqalarının qeydlərində Turan Həsənzadənin "C.Məmmədquluzadənin cənub səfəri və "Molla Nəsrəddin" jurnalının Təbrizdə nəşri" monoqrafiyası yüksək qiymətləndirilir. Bu monoqrafiya 1991-ci ildə nəşr olunub. Şəfəq Nasir Turanın haqqında yüksək rəğbətlə danışan, onu Azərbaycanın fədakar ziyalısı kimi xarakterizə edən bir çox görkəmli alımlərin qeydlərinə də ayrıca yer verir və sonra yazar: "Bu işləri külli halında nəzərdən keçirəndə aydın olur ki, alım heç vaxt əlini işdən soyutmamış, hər zaman axtarışda olmuşdur. Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndləri haqqında maraqlı məlumatlar toplamışdır. "Molla Nəsrəddin"ə böyük sevgi onu mətbuat tariximizlə bağlı başqa tədqiqatlara da sövg etmişdir. Tədqiqatçı ayrı-ayrı vaxtlarda bu jurnalın təsiri ilə çıxmış "Zənbur", "Kəlniyyət", "Bürhani-həqiqət" (№ 1-6) jurnallarını da yeni əlifbaya köçürmüştür. Təssüs ki, onların nəşrini həyata keçirmək mümkün olmamışdır. Yeri gəlmışkən, "Kəlniyyət" jurnalının transliterasiyası" adlı plan işi barədə rəyində tədqiqatçı-alim İslam Ağayev yazmışdı: "XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda orfoqrafiya qaydalarının və mətnşünaslıq işlərinin hələ formalaşmadığı bir vaxtda nəşr edilmiş "Kəlniyyət" jurnalını (1912-1913) yüksək elmi sərisi tərəfindən əlifbaya köçürüyüünü gördüm". Tekcə elə Şəfəq Nasirin xüsusi bir isteklə irəli çəkdiyi bu faktları xarakterizə etmək üçün ayrıca bir tədqiqat işinə ehtiyac var.

Şəfəq Nasir özü də tədqiqatçıdır. Həm də "Molla Nəsrəddin" jurnalı ilə bağlı olan müəlliflərdən birinin - babası Məmmədəli Nasirin tədqiqatçısıdır. Ona görə də Turan Həsənzadənin gördüyü işin dəyərini yaxşı bilir və bu səbəbdən yazısını da maraqlı məlumatlarla zənginləşdirir.

Şəfəq Nasirin bir qeydi də diqqətimi çəkdi: "Görkəmli şəxsiyyətlər olan Məhəmmədqulu Abbası, İskəndərxan Qəffari, Əbülfət Ələvi və başqaları haqqında maraqlı sənədlər, Ə.Sərif, M.F.Axundovun məqalələri, M.Axundovun H.Zərdabiya və həkim Kərimbəy Mehmandarovun Təbrizdə Həmidə xani-ma göndərdiyi məktubun əsas məzmununun tərcüməsi də T.Həsənzadənin topladığı işlər arasındadır". Bu yazının bir həqiqəti də müxtəlif zamanları və müxtəlif zəka sahiblərinin bir araya gətirməsidir. Elə Şəfəq Nasirin özünün dediyi kimi yazı boyu çəkilən adaların sırasında biz Turan Həsənzadənin özünü də görürük.

Turan Həsənzadənin sözün həqiqi mənasında yeni dövr "Molla Nəsrəddin" məktəbinin tədqiqi sahəsində fəaliyyəti tam orijinal bir mərhələ təşkil edir.

Turan Həsənzadə Azərbaycan ziyalılığının yetirdiyi fenomen idi. Onun yaradıcılığı "Molla Nəsrəddin" sirlərinin öyrənilməsində həmişə açar olacaq.

Düşünmək olar ki, T.Həsənzadə haqqında yazı tədqiqatçı Şəfəq Nasirin öz xalqına dəyərli işlər payıdır.

Ə.XƏLƏFLİ

18.08.2022.